

КОМПЛЕМЕНТАРНИ ОДНОС ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА И СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Радослав Гаџиновић*

Институт за политичке студије – Београд

Немогуће је разумети савремене политичке односе (унутрашње и међународне) и политичке процесе, а да се не разуме права суштина функционисања државе. Стога начин функционисања савремене државе, као темељног појма политичког процеса и улоге у њему, има теоријску и практичну важност. Основни је услов и циљ сваке државне политике опстанак државе, док је услов опстанка државе њена безбедност. Стога је сврха деловања модерне државе, условно названог политичким, усмерена управо ка том циљу. То је оквир и безбедносне политике која има задатак да оствари концепт механизма и средстава којима се осигуравају унутрашња и међународна безбедност државе и друштва. У научним разматрањима овог појма неопходно је разликовати појам безбедности државе од појма безбедности друштва, при чему треба нагласити да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се, у суштини, егзистенција или преживљавање државе и друштва. Држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а када друштво изгуби идентитет престаје да постоји као суверена јединка.

Кључне речи: *држава, политика, безбедност, национална безбедност, систем*

Будућност је негативно запоседнута на прагу XXI столећа. Оцртава се застрашујућа панорама угрожавања општих животних интереса.

Јирген Хабермас

Један од основних мотива делатности човека и друштва, посматран кроз историју и, несумњиво, један од глобалних проблема савремене епохе јесте безбедност. Држава је најодговорнија за изградњу и функционисање безбедности. Њена безбедносна функција је уједно и услужна функција. Наиме, друштву унутар др-

* Проф. др Радослав Гаџиновић је научни саветник у Институту за политичке студије – Београд.

жаве обезбеђују се – пружају „услуге” сигурности; развијена економија је материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности; правом се дефинишу виталне вредности друштва, друштвено опасни догађаји којима се угрожавају вредности и правни основи дужности и овлашћења органа безбедности на њиховом спречавању и сузбијању; добром социјалном политиком спречавају се сукоби социјалних групација са различитим стандардима живљења, а идеологија је основа за изградњу кодекса понашања који не трпи никакве не безбедносне појаве.

Појам националне безбедности у почетном периоду није имао јасан садржај. У првим годинама хладног рата овај појам је неретко користио америчким политичарима као слоган за подршку политици коју заступају. Али, временом је садржај појма националне безбедности постајао све јаснији. Укључивао је укупност политичких, војних и привредних напора које су Американци предузимали како би остварили своје интересе на међународној сцени. Даљи развој међународних односа условио је и појаву нових изазова, ризика и претњи у међународном окружењу који су представљали потенцијалне проблеме за сваку нацију и сваку државу. Све већи интеграциони процеси у свету створили су услове и схватање јавног мњења да међународни проблеми уједно представљају и претњу свакој држави. Ти проблеми по своме ефекту нису више били ограничени на неки уски географски простор. То је значило да се свака држава мора трајно припремати како би била у могућности да ефикасно реагује на евентуалне претње које би угрозиле њен опстанак или неке друге интересе. Ова чињеница је из темеља променила приступ у организованом деловању усмереном на изградњу политике безбедности модерне државе. Појам националне безбедности све је више губио тежиште на војној компоненти, што је била његова карактеристика у почетном периоду, и све више укључивао остале сегменте друштва и државе. Појам националне безбедности, који у савременим истраживањима представља оквир за безбедност државе и нације, изложен је критици неких великих сила са запада због њиховог настојања да максимално контролишу унутрашњу политику националне државе и креирају њен политички систем и систем националне безбедности. Очигледно је, дакле, да национална безбедност подразумева, с једне стране, стање безбедности националне државе, те свесно и организовано деловање државе и друштва усмерено на осигурање опстанка, развоја и егзистенције појединца, друштва и државе, односно њиховог осигурања од свих извора угрожавања у савременом свету, с друге стране. Без обзира на постојање различитих дефиниција националне безбедности, већина теоретичара слаже се у погледу вредности које спадају у категорију националне безбедности, те циља стратегије националне безбедности схваћене као умеће ефикасне примене националних ресурса ради коришћења националних интереса.¹ Циљ стратегије националне безбедности јесте да осигура: заштиту темељних и трајних потреба државе и друштва; опстанак и нормално деловање државе са свим елементима њене независности, слободе и територијалне целовитости; заштиту живота и безбедности грађана; осигурање напретка државе и друштва, те заштиту уставног поретка, што укључује могућност његове демократске промене и развоја.²

¹ Encyclopaedia Britannica, Volume 21. 1985. стр. 454.

² A. National Security Strategy for a New Century, The White House, Washington, 1997, стр. 4.

Опстанак који је логичан циљ и тежња сваког друштвеног бића када се примени на националну безбедност укључује: опстанак државе као политичке заједнице која је различита од других таквих облика организовања у међународним односима, опстанак нације чији се оквири могу, али и не морају, поклапати с државним границама, те физичко одржање држављана једне државе, односно припадника једне нације. Територијални интегритет подразумева целовитост територија, као битног елемента државности, на којим живе чланови једне нације, односно држављани једне државе. Политичка самосталност се односи на способност државе да суверено остварује своју власт. Квалитет живота није ништа друго него настојање успостављања „државе благостања”, односно подизање на виши ниво укупног животног стандарда (политичког, економског, демократског, социјалног, итд.). Дакле, на основу наведених чињеница национална безбедност подразумева: одређено стање (постигнуто или предвиђено) безбедности; функционално подручје деловања различитих стручних институција заједно са укупним друштвеним настојањима усмереним на постизање националних циљева и интереса те институције безбедности повезане у систем. Национална безбедност треба да успостави стање у којем ће бити осигурана слобода државе и друштва, територијални интегритет и суверенитет државе у оквирима међународно прихваћених аранжмана, људске слободе и права грађана, политичка и социјална стабилност друштва и државе, стабилан економски развој и функционисање правне државе, стабилан јавни поредак и лична сигурност грађана, те здрав и стабилан еколошки амбијент.³

Систем националне безбедности

Термин *национална безбедност* на почетку XXI века користи се за означавање много ширег појма од изворног значења, јер се под њим подразумева жељено стање безбедности једне државе, које се постиже елиминисањем претњи и ризика који долазе изнутра и изван ње. Дакле, национална безбедност је појам са вишеструким значењем. У *најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља над становништвом, односно грађанима једне државе*. Међутим, национална безбедност укључује и политичке, економске, моралне, социјалне, културне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало њену прецизну дефиницију. У питању је друштвено конструисан концепт безбедности једне државе који стиче специфично значење само унутар социјалног контекста у којем држава егзистира. Појам национална безбедност се поистовећује, у неким ситуацијама, са појмом државна безбедност. Међутим, национална безбедност је стање у којем се обједињавају све врсте безбедности једне државе.⁴

Парадигме и институционални модели националне безбедности мењали су се кроз историју. Посматрана историјски, национална безбедност је нераздвојно била

³ Проф. др сц Сениша Таталовић, *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр. 150.

⁴ Гађиновић, Р., *Класификација безбедности*, НБП (Наука – безбедност – полиција), бр. 2/2007, Београд, 2007, стр. 11.

повезана са државом и њеним безбедносним сектором. Међутим, национална безбедност је постепено захватала политичку, економску, социјалну и културну сферу. Иако одбрана од спољњег напада остаје централни проблем националне безбедности, ипак је пракса недвосмислено потврдила да држава може бити угрожена унутрашњим потресима, економским и друштвеним поремећајима, нарочито у заједницама којима недостаје осећај идентитета и социјалне кохезије.⁵

У научним разматрањима овог појма неопходно је разликовати појам безбедности државе од појма безбедности друштва, уз нагласак да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се, у суштини, егзистенција или преживљавање државе и друштва. Држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво, када изгуби идентитет, престаје да постоји као суверена јединка.⁶

Ово раздвајање државне од друштвене безбедности треба схватити условно као два нормативна појма безбедности који се у суштини обједињавају у један интегрални појам означен термином *национална безбедност*. И у једном и у другом термину, у епицентру безбедносне дилеме, налази се држава која пружа легитимитет и заштиту друштва.

Одсуство рата и војних конфликта само по себи не осигурава мир, стабилност и безбедност у друштву. Не војни извори, нарочито нестабилност у економији, социјалној, хуманитарној и еколошкој сфери постали су већа опасност по мир, стабилност и безбедност многих држава.⁷

У конкретном случају термин национална безбедност користи се за означавање појма који обухвата заштиту државе и становништва, од свих облика оружаног и неоружаног угрожавања, као и стварање повољних друштвених услова за реализовање националних интереса. Да би се боље разумело значење ове синтагме потребно је анализирати дефиниције познатих експерата из области безбедности, а које се користе у теоријским радовима и стратегијско-доктринарним документима у свету.

У већини ових радова полази се од чињенице да је системски приступ најбитнији у дефинисању појма национална безбедност и при томе се користи аргументација да се развој људског друштва одвија у потребним безбедносним условима које детерминишу политички, економски, социјални, морални, културни и други фактори.

Сам појам национална безбедност налази се у употреби од 1943. године, када је Валтер Липман (*Walter Lipman*) у свом делу „*U.S. Foreign Policy*” први пут употребио овај термин. После Другог светског рата овај појам је нашао широку примену у политичком речнику савремених држава. У том контексту он је употребљаван да означи унутрашњу и спољну безбедност државе, односно безбедност државе у односу на спољне и унутрашње изворе угрожености. Ради се, дакле, о националној безбедности једне државе која обезбеђује опстанак и нормално деловање државе са свим елементима њене независности, територијалне целовитости и уставног поретка.⁸

⁵ Avramov, S., *Bezbednost u XXI veku*, Zbornik radova SIMVON 2001, Beograd, str. 423.

⁶ Стајић Љ. и Гађиновић, Р. *Увод у студије безбедности*, Драслар, Београд, 2007, стр. 78.

⁷ UN - Doc. S/PV 3946, 31 Januara 1992, p. 142-143.

⁸ Јовановић Б., часопис, *Полиција и сигурност*, бр. 1-2, Загреб, 1997. стр. 6.

По другим ауторима, национална безбедност се дефинише као „настојање националне државе да обезбеди свим члановима друштва сигурност пред угрожавањем извана (интервенције, напади, окупације, блокаде и др.) и унутар друштва (угрожавање реда и мира, криминал и др.)”.⁹

Према трећој групи аутора, под националном безбедношћу подразумева се заштита и омогућавање несметаног функционисања основних вредности одређеног друштва. По овој групи аутора, национална безбедност има своју унутрашњу и међународну димензију. Унутрашња димензија безбедности означава несметано функционисање друштвеног, економског и политичког система и очување јавног реда и мира, а међународна димензија безбедности подразумева заштиту територијалног интегритета и суверенитета државе.

Benkowitz и *Bucket* одређују националну безбедност као способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности.¹⁰

Према хрватском аутору *Радовану Вукадиновићу*, под „националном сигурношћу(безбедношћу) подразумева се физички опстанак једне државе и њеног становништва заједно са основним атрибутима независности и сталним материјалним просперитетом државе”,¹¹ а Слободан Милетић националну безбедност дефинише као стање у којем се налазе правни субјекти, тј. стање релативног присуства или одсуства угрожавања и/или повређивања правних субјеката за које је одговорна држава. Дакле, Слободан Милетић, по мишљењу аутора овога рада, на веома прихватљив начин дефинише националну безбедност као „*успостављено, одржавано и унапређивано стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност и територијална целокупност државе, рад државних органа, обављање привредних и друштвених делатности и остваривање слободе, права и дужности човека и грађанина*”.¹²

Међутим, под националном безбедношћу може се подразумевати и објективно стање нације и државе, у којем њени легитимни органи и институције предузимају дозвољене мере и активности ради заштите основних националних интереса у области спољне и унутрашње политике, економије, одбране, образовања, научноистраживачког рада, културе и у другим областима друштвеног живота.

Отуда, полазећи од оваког теоријског одређења, национална безбедност зависи од њеног војно-политичког и геостратегијског положаја, карактера државе и њених друштвено-политичких и економских односа, као и од карактера међународних односа у њеном ближем и даљем окружењу. Неки аутори међународних односа дефинишу националну безбедност као „одсуство било каквог страха од напада, угрожавања интереса, или претње друге државе или других држава”.¹³

⁹ Гризолд Антон, *Европска варност*, факултет политичких наука, Љубљана, 1998., стр. 23.

¹⁰ Benkowitz и Bucket, *international Encyclopedia of the social Sciences*, vol. XI, 1968. p. 40.

¹¹ Маслеша Рамо, *Теорије и системи сигурности*, „Магистрат” – Сарајево, Сарајево, 2001. стр. 37.

¹² Милетић, С., *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 1997.

¹³ Bourguin M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de droit International, 1934. godine, t. 49. str. 473.

Према Arnoldu Wolfeu безбедност представља одсуство претњи усвојеним вредностима, а у објективном погледу значи одсуство страха да ће те вредности бити нападнуте.¹⁴

Према бројним савременим ауторима, национална безбедносна политика државе зависи од врсте и распрострањености државних и националних интереса, те актуелних и потенцијалних претњи које те интересе угрожавају или их могу угрозити. Претње могу бити: *политичке, економске, војне, демографске, социјалне, конфесионалне, едукативне, еколошке и претње изазване дугорочним прикривеним националним деловањем мањих група и појединаца у свим областима друштвеног живота.*¹⁵

Проблеми дефинисања појма национална безбедност долазе до пуног изражаја тек када треба да се идентификују вредности које могу бити угрожене и када треба дефинисати виталне државне и националне интересе које треба да штите елементи система националне безбедности.

Већина савремених аутора који се баве истраживањима политике националне безбедности сматра да витални друштвени, државни и национални интереси, у ствари, чине опште потребе државе и њених грађана и да произилазе из општих вредности и циљева садржаних у уставима националних држава и из реалних могућности и стварне позиције сваке државе у међународним односима. Различита сазнања из историјских, антрополошких и других истраживања досадашњег развоја људског друштва наводе на закључак да су темељ сваког смисленог људског постојања у друштву његове потребе за успостављањем стабилног система за очување, развој и осмишљавање потребног нивоа квалитета живота и постојања. Деловање у најширем смислу је све што чини човек као свесно биће. У структури људског деловања своје значајно место има безбедност као један од појавних облика људског постојања, односно функција која је усмерена према очувању човековог постојања. Безбедност као делатност добија на значењу када човек реагује на подражаје од човека или природе у тренутку уочавања опасности, угрожености, болести или страха. С обзиром на то, безбедносна делатност се код човека највероватније појавила на почетку културе у најширем смислу, односно у периоду када се употребом првих оруђа човек могао једноставно прилагодити специфичним условима у животној околини.¹⁶ Безбедносна делатност се временом поступно диференцирала од других делатности (производња, култура, наука и друго), којима је темељни узрок потреба за очувањем, одржавањем човековог постојања као друштвеног бића. У безбедносној делатности ради се о двоструком односу: човек–човек и човек–природа. Да би безбедност као делатност била успешна на садашњем степену развоја друштва, мора бити интелектуално осмишљена, свесна делатности на нивоу глобалног друштва, јер су људи у друштву међусобно повезани.

Рационалност, ефикасност и поштовање слобода и права појединца и група при задовољавању потреба у друштву условљавају системско уређивање посебних делатности. Другим речима, посебне делатности јесу основе системског задовољавања потре-

¹⁴ Smith Steve and Baylis John, *Globalization of World Politics*, Oxford Press, New York, 2001.

¹⁵ Гађиновић, Р., *Безбедност као научна дисциплина*, Безбедност, бр. 1-2/2008, Београд, 2008, стр. 49.

¹⁶ O'Connell. I.R. *OF Arms and Men*, Oxford University Press, New York, 1989. стр. 15-20.

ба у друштву. Систем¹⁷ је стога спољни (емпиријски) израз уређености одређене делатности у друштву, којом се задовољава витална потреба целокупног друштва. Тако одређен систем у друштву не постоји као самосталан ентитет. Тако се и сигурносна делатност на савременом степену друштвеног развоја спроводи организовано кроз систем који се назива безбедносни систем. Кроз њега се препознаје одређени степен организованости друштвених могућности за извршавање безбедносне функције савременог друштва. С обзиром на циљеве и садржај, у оквиру безбедносног система савремене државе разликују се два дела: *функционални* (врсте и облици активности) и *институционални, односно структурални* (организација, носиоци активности, и др.).¹⁸

Синоним за безбедносни систем на нивоу државе је систем националне безбедности (*national security system*), који је у већини држава намењен, пре свега, војној безбедности. Због тачнијег посматрања конкретне праксе на подручју безбедности савремених држава, исправно је, у функционалном смислу, разликовати национални одбрамбени систем (*national defence system*) и национални безбедносни систем (*national security system*). Савремене државе својим одбрамбеним системом изводе делатност одбране у случају оружане агресије споља. Национални безбедносни систем подразумева деловање целокупног друштва, државе и појединца. Осигуравање безбедности појединца и друштва је у савременој цивилизацији добило ново значење. Државе су до сада ограничавале проблем националне безбедности на војна питања и изводиле га, пре свега, у војним активностима.¹⁹ Остали цивилизацијски обли-

¹⁷ Математички приказано тај појам се може означити формулом: систем = јединице + интеракција + структура. Разрада овог општег схватања указује на то да систем подразумева јединствено уређење делова у целини. Изразом систем увек се означава само такав скуп елемената код којег је положај сваког од тих елемената битно одређен његовом функцијом у односу према целини и другим елементима. У почетку ових разматрања појам система може се одредити на начелном, односно уопштеном нивоу. Реч систем грчког је порекла (грч. *systema, systematos*), а уопштено тај појам подразумева састав, целину, скуп, збир, уређење, правилност, склад, складност, распоређеност, сређеност, организованост, повезаност, сврсисходност (Клаић. Б. Велики ријечник страних ријечи. Зора, Загреб, 1974, стр. 1212; Опћа енциклопедија, ЈЛЗ, Загреб, 1981). Можда је једну од најпотпунијих дефиниција и анализу појма систем дао Churchman, аутор једног од темељних дела литературе посвећене системском мишљењу које је надахнуло неколико генерација системских истраживача, научника и људи из праксе. За њега је систем скуп елемената усклађених тако да остваре одређене циљеве. Према Churchman-у, овакво одређење појма систем упућује на закључак о постојању пет елемената неопходних за његово потпуно схватање. То су: циљ система, његова околина, ресурси система, компоненте система и управљање системом (Churchman. С. W. Системски приступ, ЦДД ССОХ, Загреб, 1986, стр. 30-41).

¹⁸ Проф. др сц Симиша Таталовић, *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр. 150.

¹⁹ Војна сила као средство принуде, што је монопол државе, најважније је обележје војноодбрамбених активности, још од времена када је дошло до класне поделе друштва. Од тада, када су војне претње посматране као најважније, државе су посвећивале посебну пажњу развоју војних активности, односно војном механизму који је требало да гарантује националну безбедност. Најважније последице таквог монопола на подручју система националне безбедности данас су: а) стратегијски односи, који су, утемељени на сили, постали главно обележје политика националне безбедности, посебно након Другог светског рата. Суштина те стратегије, као средства очувања мира и безбедности у међународним односима, јесте осигурање опстанка државама и народима у компетицијском и непријатељском окружењу. Безбедност једне државе остварује се на рачун друге државе; б) војна организација, као главни заступник војноодбрамбене делатности државе; в) војнички начин размишљања, што је више-мање саставни део свакодневног живљења (културе) у савременим државама и међународним односима; г) одбрамбена активност друштва, што је једна од најбоље институционализованих облика људског живота и рада: планирање, управљање и вођење те активноти је потпуно у рукама државе. (Гризолд. А: ет.ал. Демилитаризација Словеније и национална варност, зборник, ЗПС. Љубљана, 1991. стр. 16).

ци савремене (националне и међународне) безбедности, на пример: друштвено-економски, политички, културни, духовно-интелектуални и еколошки, били су занемарени, иако добијају све више на значају. Зато је разумљиво да политичке и радикалне промене у организацији савремених држава и у односима међу њима захтевају нову дефиницију безбедности, која ће обухватити све њене садржаје као једнако важне. То, такође, укључује промену садржаја безбедности савремених држава у смислу све веће улоге не војних средстава и механизма у безбедносним делатностима. Степен друштвеног развоја на почетку XXI века доноси, као додатак класичним изворима угрожавања, економске кризе, етничке сукобе, миграције, међународни тероризам и глобално загађивање околине.²⁰ У постојећим цивилизацијско-културним односима безбедност има универзални садржај, који се јасно исказује у тоталности захватања и преплитања свих подручја у одређеном друштву (привредног, политичког, социјалног, еколошког, војноодбрамбеног и других подручја), те у све већој повезаности и међународним интеграцијама глобалног друштва.

Национална безбедност, схваћена као стање безбедности одређеног народа, односно нације, изражена је у оквиру различитих потенцијалних и стварних небезбедности које произлазе из „непријатељског” међународног окружења. Угрожавања спољног света (на пример, изван постојећег националног друштвеног система) подразумева се као функција делом претпостављених и делом стварних услова. Тачно утврђивање разлике између стварних и претпостављених услова готово је немогуће. Систем националне безбедности савремених држава обухвата функцију и структуру на подручју националне безбедности, које не укључују само способност државе за очување вредности свога друштва пред унутрашњим и спољним угрожавањима мира и слободе грађана, већ и заједничко деловање с осталим друштвеним подсистемима ради даљег развоја друштва у целини. Основни елементи система националне безбедности оперативне су делатности друштва, које осигуравају његову безбедност. Савременим друштвима заједнички су следећи елементи националне безбедности:²¹

а) *безбедносна политика*, која се у ширем смислу дефинише као делатност за припрему и спровођење активности које ће се својим мерама супротставити изворима будућег угрожавања у природи, друштву и међу друштвима. У ужем смислу, циљ безбедносне политике је стварање концепта механизма и средстава, којима се осигуравају унутрашња и међународна безбедност друштва, а представља конкретизацију политичких, организацијско-техничких и других начела безбедносне политике у ширем смислу;

б) *безбедносна структура*, која је намењена изградњи безбедности на нивоу целокупног друштва и специфична је за сваку државу. Већини држава ипак су заједничка два елемента тог система: одбрана и унутрашња безбедност. Функције одбрамбеног елемента су: одвраћање могућег агресора, одбрана своје територије, заштита становништва и материјалних добара, те уклањање последица агресије,

²⁰ Rotield. A. D. Shaping a New International Security System: The European Security Perspective, International Institute for Peace, Vienna, 1995. стр. 8.

²¹ Проф. др сц Симиша Таталовић, *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр. 151-152.

неоружани отпор агресији, деловање политичког и других друштвених подсистема у рату итд. Ради остваривања тих функција одбрамбени елемент безбедности система државе садржи два темељна елемента – оружане снаге и цивилну одбрану. Функције унутрашње безбедности су: очување законитости и поретка; „информативна” делатност и заштита целокупне друштвене инфраструктуре. Структурни елементи за спровођење тих функција су полиција, обавештајни системи, инспекцијске службе, царина и други органи формалног друштвеног надзора;

в) *безбедносно самоорганизовање цивилног друштва*. Осим осигурања безбедности на државном нивоу у савременим друштвима постоје и могућности за остварење безбедности на индивидуалном и заједничком нивоу. При том је реч о спонтаном безбедносном и самозаштитном деловању појединца, а и о различитим облицима и степенима безбедносног самоорганизовања друштвених група (интересне, локалне заједнице) на темељу права сваког субјекта на самоодбрану, самозаштиту и самопомоћ.

На основу наведене анализе могу се утврдити две чињенице. Прво, однос између савремене националне безбедности и националне одбране једнак је односу између општег (национална безбедност) и посебног (национална одбрана). У том је оквиру, дакле, систем националне безбедности шири (кровни) појам, који укључује и националну одбрану. Друго, конкретне околности након Другог светског рата у међународној заједници биле су условљене континуираном напетости међу државама, која је произлазила из идеолошког и политичког глобализма обеју суперсила – САД и Русије. У таквим је приликама концепт националне безбедности био редукован на концепт моћи. Државе су међусобно водиле непрестану борбу за постизање сопствене безбедности, најчешће на рачун других. У пракси, државе су све до краја хладног рата (1989) националну безбедност осигуравале одбрамбеним системом заснованим на оружаним снагама. Завршетком хладног рата јача сазнање о комплексности савремене националне и међународне безбедности. Заједнички именилац различитих идеја о алтернативном концепту утемељења савремене безбедности прелаз је с традиционалног компетитивног модела осигуравања националне и међународне безбедности (што се заснива на начелима оружане националне одбране, одвраћања и грубог такмичења међу државама) који ће се у већој мери заснивати на сарадњи и заједничким безбедносним интересима државе, те новом, целовитом схватању концепта безбедности, у којем је војна безбедност само један од елемената успостављања више димензионалне националне и међународне безбедности. Без обзира на споменуте позитивне развојне могућности на подручју осигуравања безбедности у савременим државама и међународној заједници након завршетка хладног рата, безбедносна политика и структура на националном и међународном нивоу и даље остају функционално и структурално везане, пре свега на традиционалне војно-одбрамбене механизме и инструменте. Зато је одбрамбена делатност на почетку XXI века део безбедносних делатности савремене државе која се остварује у оквиру система националне безбедности. У одбрамбеној делатности државе реч је о војним, организацијско-техничким, персоналним, нормативним, материјалним, идејно-политичким и другим активностима. Савремена држава организује, надзире и, што је најважније, финансира одбрамбене делатности. У одбрамбеном систему већине држава централно место припада ору-

жаним снагама, које представљају војни део тог система. Положај и улога оружаних снага у одбрамбеном систему одређени су у доктрини вођења оружане борбе и војној доктрини неке земље, док су идеје, ставови и норме споменутих доктрина повезане у одбрамбену доктрину државе. На садржај безбедносне политике и система националне безбедности савремене државе утиче низ различитих чинилаца. Свака држава је *sui generis* по својој историји, организацији и развоју, што се такође види у њеној безбедносној политици и систему. У истраживањима савремених система националне безбедности доминантна су истраживања која те системе посматрају на националном државном нивоу. Зато је политику националне безбедности и систем потребно анализирати на нивоу државе преко различитих емпиријских показатеља, који омогућају сазнање његове структуре и организације, али и начин деловања (мотивација и ефикасност). Поред тога, важно је обратити пажњу и на друге чиниоце, који условљавају безбедносну способност државе, као што су: политичко-привредна организованост и успешност, географски и демографски чиниоци, геостратегијски и војно-политички положај, права и дужности државе које произлазе из међународних уговора и чланства у међународним организацијама, јавно мњење, војноиндустријски комплекс и његов утицај на суштину политике националне безбедности, итд.²²

Однос политичког система и система националне безбедности модерне државе

Гледиште о безбедносној функцији, као делу система социјалне контроле, недовољно наглашава да ова функција постоји у друштву које је политички организовано – које има своје политичке институције (институције политичког система), а међу њима и државу као најсавременију политичку организацију друштва. Јавни карактер безбедносне функције потврђује њену нераздвојиву везу са политичком организацијом друштва и зависност од релација које се успостављају између безбедности и политике. Веза безбедности и политике успоставља се у тренутку окончања процеса трансформације родовског у политички организовано друштво. Безбедносна функција овде се појављује у светлу битног саставног дела политичке организације друштва, односно као једна од димензија ове организације – непосредно повезана са капацитетом (способношћу) принудног наметања одлука политичке организације члановима друштва.

Безбедносна улога своди се на обезбеђивање поштовања одређених политичких одлука у друштву, на једну врсту посредовања између политичког система и његовог друштвеног окружења. Циљ тог посредовања састоји се у томе да политичке одлуке добију сасвим јасну димензију обавезности, такву која елиминише одбијање њиховог поштовања, што значи да би се, из политиколошког угла, суштина политике националне безбедности могла изразити као допринос обавезујућем карактеру одлука и норми које продукује политички систем, односно да безбедност

²² Гађиновић, Р., *Национални идентитет и безбедност модерне државе*, НБП (Наука-безбедност-полиција) бр. 1/2011, Београд, 2011, стр. 19.

постоји како би у случају потребе обезбедила поштовање одлука и норми политичког система у друштву, и да то чини уз евентуалну употребу мера принуде. Поред те медијаторске (посредничке) улоге, политика националне безбедности има и једну другу, у извесном смислу, за политички систем експлицитније изражену улогу, која је извор подршке и ослонац политичког система како би се њена улога односила још и на заштиту самих институција политичког система и обезбеђивање њиховог неометаног функционисања.²³

Политички систем као појам, као посебан предмет политичке науке и као самостална научна дисциплина која се диференцира и одваја од сродних традиционалних дисциплина државног и уставног права, па постаје аутономно подручје научно-истраживачког рада, релативно је новијег датума. Међутим, почеци и трагови онога што чини његову суштину и његов садржај могу се тражити у прошлости која сеже до античке мисли.²⁴ Код већине аутора постоје разлике у дефинисању појма политичког система, углавном због садржаја појединих елемената и њихових веза, али и због различитог језика којима се служе. Естон (*Easton. D*) сматра „да све оне врсте активности у формулисању и извршавању друштвене политике у политичком просеку конституишу политички систем.”²⁵ За Eisenstadta „политички систем је (1) организација територијалног друштва која има легитимни монопол над ауторизованим коришћењем и регулацијом силе у друштву. (2) Он има одређену одговорност за одржавање (друштвеног) система чији је саставни део. (3) Стога та организација намеће оштре санкције ради испуњавања главних циљева друштва и регулише спољне односе.”²⁶ Неки аутори сматрају да би политички систем могли дефинисати као институционализован облик и начин на који је одређен, те регулисан однос између јавне власти и друштва. Прецизније и свеобухватније речено, под политичким системом подразумевамо, с једне стране, систем институционализованих носилаца политичке власти у једној друштвеној заједници, начин њиховог конституисања, организовања и деловања, а с друге стране скуп оних институција и односа помоћу којих се успоставља организована веза између носилаца политичке власти и друштвених снага у чије име они владају. Док други под политичким системом разумеју мање или више диференциран и уобличен систем политичких процеса, односа,

²³ Гађиновић, Р., *Демократија и безбедност у националној држави*, Српска политичка мисао бр. 1/2010, Београд, 2010, стр. 159.

²⁴ У том периоду од античке мисли до данас у филозофској, социолошкој и политиколошкој мисли, упоређено с појмом политички систем, употребљавани су и употребљавају се као синоними и појмови политички режим (Дувергер. М.), политички поредак (Фридрих Ј. Ц.), политичко, односно државно уређење (Аристотел), политички процес (Дахл. Р.), политичко друштво (Русо Ј. Ј.), политичка заједница (Weber. М.) политичка држава (Хегел. Г. В. Ф.) систем власти, процес владавине (Bentley. А.) Увођење и чешћа употреба појма политички систем, нарочито у научном комуницирању, условљени су бројним разлозима. Један од битних је што велики број наведених појмова изражава, углавном, неке шире или уже делове политике у оквиру државе или уже политичке групе, односно организације. Због тога они нису у стању да обухвате сложено целину односа између јавне власти и друштва, а што омогућава појам политички систем. (Проф. др сц Си-ниша Таталовић, *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр. 147).

²⁵ Easton. D. *The Political System*, Chicago, 1953. str. 129.

²⁶ Shmuel Noah Eisenstadt, *The Political Systems of Empires*, New York, 1963., извор према Мратовић. В. и др. *Уставно право и политичке институције*, Београд, Загреб, Правни факултет у Загребу и Пословна политика, Београд, 1986, стр. 3.

идеја и институција у којима се и преко којих се одређују глобални циљеви друштва или остварује глобално ауторитативно усмеравање друштва и расподела оскудних друштвених вредности. Он обухвата, како државе као средишњи круг и полуку усмеравања, тако и шири и сложени склоп међусобних утицаја и односа државе, односно јавне власти и друштва. Политички систем је, у суштини, један од подсистема глобалног друштвеног система преко којег се остварују одређене друштвене функције, односно политичке функције и активности. Све наведене дефиниције, осим разлика, имају и одређене заједничке карактеристике. Полазећи од тога, за политички систем може се рећи да представља скуп на одговарајући начин повезаних различитих елемената: политичких институција, процеса, односа и идеја, чији су односи међусобно уређени и преко којих се одређују циљеви друштва, те осигурава његово функционисање у складу с овим циљевима. Полазећи од претходних дефиниција политичког система и система безбедности, они се разумевају као два посебна система, првенствено због тога да би се могао посматрати њихов однос и међусобни утицаји, посебно кроз управљање које се остварује у једном и другом систему. *Тиме се не негира једна од општеприхваћених сазнања политичке теорије да је систем безбедности, у ширем смислу, саставни део политичког система, а у функционалном погледу његов инструмент.* Политички систем спада у примарна подручја друштвеног организовања и егзистенције, те у односу на систем безбедности, у демократским друштвима, има општија обележја и одређену самосталност. Стога су у таквом моделу односа утицаји саставних делова политичког система на делове система безбедности примарнији него у односу на обрнуте утицаје, те интензивнији и садржајно богатији. У условима промене овог модела односа између два система условима криза и унутрашњих сукоба мењају се интензитет, садржај и обележја појединачних веза и утицаја. У најопштијем смислу може се говорити о шест темељних, глобалних врста веза – подручја утицаја политичког на систем безбедности, а у оквиру њих се, у различитим моделима те историјским периодима и једног и другог система, реализује широка скала општих, посебних и (поготово) појединачних веза и утицаја. Најизразитије глобалне везе – подручја утицаја чине утицаји политичког система на: концепцију; организацију и структуру; садржај и начин реализације безбедносних активности; садржај и начин политизације; управљање и положај субјеката безбедносног система.²⁷

Литература

- [1] Avramov, S., *Bezbednost u XXI veku*, Zbornik radova SIMVON Beograd, 2001,
 [2] A. National, *Security Strategy for a New Century, The White House*, Washington, 1997.
 [3] Buzan, B. *People, States and Fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991.
 [4] Benkowitz и Backet, *international Encyclopedia of the social Sciences*, vol.XI, 1968.
 [5] Bourguin M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de droit International, 1934.

²⁷ Проф. др сц Синиша Таталовић, *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр.148-149.

- [6] Vukadinović. R. *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998.
- [7] International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. XI, 1968.
- [8] Grizold Anton, *Evropska varnost*, fakultet političkih nauka, Ljubljana, 1998.
- [9] Grizold. A: *Demilizarizacija Slovenije in nacionalna varnost*, zbornik, ZPS. Ljubljana, 1991.
- [10] Дерен-Антољак, И. *Поријекло знанственог истраживања политичког система*, Политичка мисао, 4. (1985).
- [11] Encyclopaedia Britannica, Volume 21. 1985.
- [12] Easton.D. *The Political System*, Chicago, 1953.
- [13] Eisenstadt. S.N. *The Political Systems of Empires*, New York, 1963.
- [14] Јаворовић. Б., *Тероризам*, Полиција и сигурност, бр. 1-2.
- [15] Клаић. Б. *Велики ријечник страних ријечи*. Зора, Загреб, 1974.
- [16] Милетић Слободан, *Полицијско право*, Полицијска академија Београд, 1997.
- [17] O'Connell. I.R. *OF Arms and Men*, Oxford University Press, New York, 1989.
- [18] Rotield. A. D. *Shaping a New International Security System: The European Security Perspective*, International Institute for Peace, Vienna, 1995.
- [19] Стајић Љ., Гађиновић, Р. *Увод у студије безбедности*, Драслар, Београд, 2007.
- [20] Smith Steve and Baylis John, *Globalization of World Politics*, Oxford Press, New York, 2001.
- [21] Tatalović, S., *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
- [22] Hewedy. A. *Militarization and Security in the Middle East*, Printer Publishers. Лондон, 1989.
- [23] Churchman.C.W. *Системски приступ*, ЦДД ССОХ, Загреб, 1986.

ЈАЧАЊЕ КАПАЦИТЕТА ДРЖАВЕ У СУПРОТСТАВЉАЊУ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛУ, ТЕРОРИЗМУ И КОРУПЦИЈИ

Момчило Секулић*

Висока школа за пословну економију и предузетништво, Београд

Изналажење оптималних решења у супротстављању тешким облицима криминала, представља сталан задатак и обавезу државе и њених субјеката. Досадашња решења са аспекта кривично процесног законодавства била су офанзивног карактера, усмерена на прикупљање доказа о постојању и деловању организованог криминала применом посебних доказних радњи (специјалне истражне технике). По свом карактеру представљале су правно дозвољен начин прикупљања података који могу имати доказни значај. Предлогом новог Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције предвиђене су одређене измене које су најизраженије у образовању службе финансијске форензике, увођењу службеника за везу и ударних група као и унапређењу постојећег система сарадње репресивних са другим државним органима. Предвиђене измене су првенствено усмерене на јачање капацитета државних органа, као и на њихову координацију у циљу остваривања веће ефикасности у супротстављању овом феномену. У раду аутор посебан акценат ставља на официре за везу, ударне групе и финансијску форензику као новине у националном законодавству Републике Србије.

Кључне речи: *организовани криминал и корупција, официри за везу, ударне групе, финансијска форензика*

Увод

Почетком 2018. године започеће примена новог Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције.¹ Његово иновирање може се посматрати као резултат преузетих међународних обавеза у процесу придруживања Републике Србије Европској унији, али и уочених недостатака у раду државних органа специјализованих за сузбијање органи-

* Доц. др Момчило Секулић, momo.seculic@t-com.me

¹ Текст нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала доступан је на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, приступљено 14.03.2017.

зованог криминала и других посебно тешких кривичних дела. То је, између осталог утицало на потребу редефинисања постојеће организационе структуре појединих државних органа као и нормативног уређења координације, међусобне сарадње и размене података са другим државним органима првенствено у циљу откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела финансијског криминала и корупције.

И пре почетка примене новог закона евидентно је да ће се примењивати у знатно другачијим на само друштвеним него и легислативним условима, у односу на још увек актуелни Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела². Наиме, поређењем одредби актуелног и будућег закона уочава се донекле измењен приступ у супротстављању тешким облицима криминала, при чему је доста простора дато организацији и надлежностима државних органа кроз одредбе организационе природе којима се уређују организација најважнијих органа као и њихова надлежност у супротстављању тешким облицима криминалитета. На тај начин је направљено јасно разграничење са материјално-правним и процесноправним питањима која су утврђена кривичним законом и Законом о кривичном поступку. Посебна новина је приступ да се ефикасно супротстављање организованом криминалу и корупцији може остварити и сарадњом надлежних државних органа који су таксативно набројани као и модалитети предвиђене сарадње.³

Неспорно је да у разлоге за доношење Закона, поред већ поменутих, спадају и обавезе које су за нашег законодавца проистекле како из домаћег, тако и из међународног права. У првом реду реч је о обавезама које индиректно потичу из Националне стратегије за борбу корупције за период од 2013. до 2018. године,⁴ а директно из Стратегије истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године.⁵ Према наводима предлагача Закона, у поглављу поменуте Стратегије које носи назив „Реформа постојећег система спровођења истрага финансијског криминала”, у опису стања рада делотворних репресивних органа наводи се да сви напредни алати и технике борбе против финансијског криминала, нова унутрашња организација полиције, јавног тужилаштва, судова, начин сарадње између полиције, јавног тужилаштва, Пореске управе, Управе за спречавање прања новца и других државних органа, као и финансијска форензика, морају бити уређени новим законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.

Сагласно томе, сматра се да Закон нормативно решава питања организационог карактера, неопходна за ефикасну борбу против корупције, организованог, финансијског, привредног и криминала против службене дужности, али и питања успостављања концентрације најбољих људских и материјалних ресурса на једном месту.

² Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала „Службени гласник РС”, број 42/02, 27/03, 39/03, 60/03, 67/03, 29/04, 58/04, 45/05 61/05, 72/09, 72/11, 101/11 и 32/13.

³ Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, чл. 20-23.

⁴ Националне стратегије за борбу корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године „Службени гласник РС”, број 57/13.

⁵ Стратегије истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године „Службени гласник РС”, број 43/15.

Такође, у складу са Стратегијом, овим законом су кривична дела против привреде и кривична дела против службене дужности одређена као кривична дела финансијског криминала и корупције. Из тога се закључује да Закон представља основу за реализацију свих циљева које поставља поменута Стратегија, како у погледу рада делотворних репресивних органа, тако и погледу унапређене сарадње кроз посебне новине у виду увођења службеника за везу, ударних група и финансијских форензичара у наш репресивни систем.

Обавеза Републике Србије да законом уреди поменута питања, по оцени предлагача Закона, недвосмислено произлази и из међународних уговора које је наша земља у последње три деценије потписала и ратификовала. Познато је, наиме, да се по хијерархији важења прописа ратификовани међународни акти сматрају делом нашег унутрашњег правног поретка, који се непосредно примењују и имају примат у односу на законе и друге опште акте. У таква документа спадају: Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (тзв. Палермо конвенција),⁶ Конвенција Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци,⁷ Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом,⁸ Кривичноправна конвенција о корупцији,⁹ Конвенција Уједињених нација против корупције¹⁰ и друго.

Поред тога, неопходност унапређења истражних метода у борби против организованог криминала, истовремене истраге кријумчарења дроге криминалних организација и њихових финансија и утврђивања финансија и имовине коју има организација предвиђена је и Препоруком о истовременим истрагама Савета Европе од 25. априла 2002. године. Најзад, један од разлога за доношење Закона свакако је била и потреба усаглашавања наше легислативе са 40 нових ревидираних препорука Организације за контролу и спречавање прања новца (ФАТФ), према којима треба проширити овлашћења агенције за спровођење закона и истражних органа, са акцентом на употреби мулти дисциплинарних истражних група („ударних група“) и истрага у сарадњи с другим државама.

Субјекти супротстављања организованом криминалу

Непобитна је чињеница да успех у супротстављању организованом криминалу зависи од већег броја фактора, који немају подједнак значај у конкретним случајевима. Међутим, у првом реду потребно је да у државној организацији постоји одго-

⁶ Закон о потврђивању конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/01 и „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 11/05.

⁷ Закон о ратификацији конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 14/90.

⁸ Закон о потврђивању конвенције Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 19/09.

⁹ Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 2/02, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 18/05.

¹⁰ Закон о ратификацији конвенције УН против корупције, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 12/05.

варајућа инфраструктура система сузбијању тешких облика криминала. Другим речима, већи изглед за успех имају оне државе са изграђеном организацијом система и јасно одређеним условима за успостављање сарадње не само између оних органа којима је примарна надлежност супротстављању криминалу већ и других државних органа. Иако постоје различити модели супротстављања организованом криминалу, најзаступљенији су они са специјализованим агенцијама за контролу, истрагу и откривање кривичних дела организованог криминала. Њихова основна карактеристика је примена посебних метода и средстава у посебним кривичним поступцима ради ефикасније истраге и доказивање деловања организованог криминала.

Када је реч о специјалним органима они представљају одраз стања организованог криминала у друштву. То значи да формирање ових органа треба да одговара реалним потребама, при чему свакако треба да претходи процена степена угрожености државе организованим криминалом, организованост криминалних група и облицима испољавања, али и прецизно законом одређено деловање. При томе је формирање посебних органа усмерено искључиво на полицијске и тужилачке органе као и посебну судску специјализацију у кривичним предметима организованог криминала.¹¹ Међутим, постоје и мишљења да специјализација органа може да обухвата органе надлежне за откривање, истраживање и оптужење али да судови буду изузети из тога, јер би увођењем посебних судова био нарушен принцип једнакости грађана.¹²

Државни органи надлежни за поступање у предметима кривичних дела организованог криминала су: Тужилаштво за организовани криминал, Министарство унутрашњих послова - организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала, Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал, Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал, као и Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду. Одредбом чл. 5. Закона прописани су надлежност Тужилашвом за организовани криминал и руковођење ови државним органом од стране Тужиоца за организовани криминал. На истом месту прописана су и посебна стручна знања и искуство на основу којих кандидат остварује предност приликом предлагања за Тужиоца за организовани криминал, односно његовог заменика. Посебно је прописано да од 1. марта 2018. године актуелно Тужилаштво за организовани криминал наставља да ради као Тужилаштво за организовани криминал, у складу са Законом.¹³ За разлику од заменика јавног тужиоца чије упућивање у Тужилаштво за организовани криминал након истека максималног периода трајања може бити продужено, та могућност за судију упућеног у Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал није предвиђена. Са друге стране, и овде се као и код предлагања Тужиоца за организовани криминал, односно његовог заменика, али и код судије, предност даје лицима која

¹¹ О субјектима и органима сузбијања организованог криминала видети више у: Шкулић М.: *Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Службени гласник, Београд, 2015, стр. 359-373.

¹² Грубач М.: *Законик о кривичном поступку и посебне одредбе о поступку за дела организованог криминалитета, Практична примена новог југословенског Законика о кривичном поступку*, Београд, 2002, стр. 7-19.

¹³ Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, чл. 3 и 5.

поседују потребна стручна знања и искуство из области борбе против организованог криминала и корупције.

Законом је одређена и посебна организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за сузбијање организованог криминала, специјализована за обављање полицијских послова у вези са датим кривичним делима. Ове послове и задатке, између осталих, тренутно обавља Служба за борбу против организованог криминала у Управи криминалистичке полиције при Дирекцији полиције у седишту Министарства (СБПОК). Предвиђено је да ће марта 2018. године СБПОК наставити да ради као организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала у Министарству унутрашњих послова, у складу са Законом. У сваком случају, старешину ове организационе јединице постављаће и разрешаваће министар унутрашњих послова уз прибављено мишљење Тужиоца за организовани криминал.

Законом је прописана и концентрована надлежност Вишег суда у Београду, који је стварно и месно надлежан за суђење у првом степену за кривична дела организованог криминала и тероризма. При томе поменуто надлежност Вишег суда врши искључиво Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал које, у складу са Законом, од марта 2018. године наставља да ради као Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал. Посебним одељењем руководи председник тог одељења кога поставља председник Вишег суда у Београду, водећи рачуна о услову који се тиче дужине трајања професионалног искуства у области кривичног права. Прецизније, председник Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал мора имати најмање десет година професионалног искуства у области кривичног права. Дужина трајања професионалног искуства у наведеној области постоји као услов и код распоређивања судија у Посебно одељење (неопходно је најмање осам година професионалног искуства у области кривичног права). Осим тога, прописано је да се судије, као и председник Посебног одељења, распоређују у поменуто одељење на период од шест година.

Најзад, по оцени предлагача Закона, и код распоређивања и код упућивања у Посебно одељење водило се рачуна о начелу непремостивости судије, што доказује обавезно постојање писмене сагласности судије који се распоређује, односно упућује. Надаље, Законом је прописано и да је Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал надлежно у другом степену за читаву територију Републике Србије, тј. за суђење у свим поступцима за кривична дела наведена у члану 3. Закона. Сва питања која се тичу руковођења предметним одељењем, као и питања распоређивања и упућивања, односно квалификација на основу којих судија остварује предност, идентична су правилима одређеним за актуелно Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал. Уколико је поступајући суд одредио притвор према лицу за које постоји основана сумња да је починио кривично дело организованог криминала и тероризма, прописано је да ће се исти издржавати у Посебној притворској јединици Окружног затвора у Београду, при чему ће од марта 2018. године актуелна Посебна притворска јединица наставити да функционише као истоимена организациона јединица Министарства правде у складу са Законом, тј. као новоуспостављена Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду.

Службеници за везу

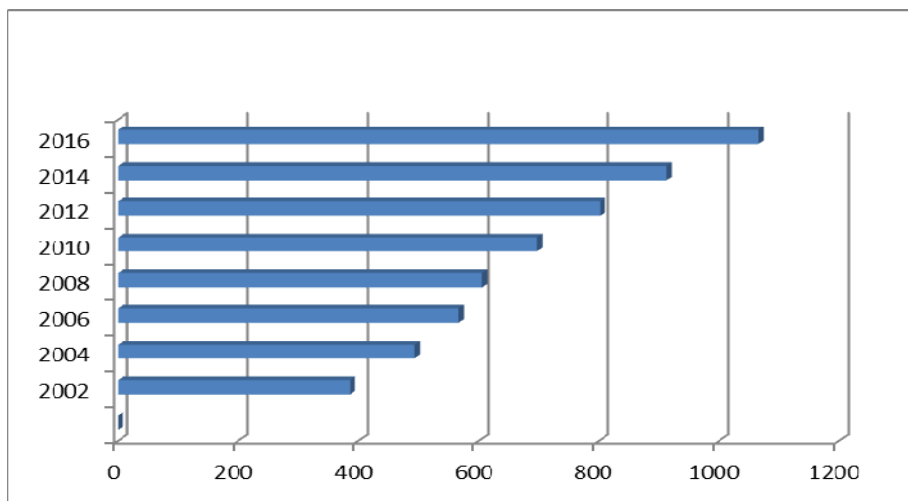
Круг државних органа и организација који су дужни да одреде службенике за везу ради остваривања сарадње и ефикаснијег достављања података тих органа и организација Тужилаштву за организовани криминал и посебних одељења виших јавних тужилаштва, таксативно је одређен чланом Закона. У питању су: Пореска управа - Пореска полиција, Управа царина, Народна банка Србије, Управа за спречавање прања новца, Агенција за привредне регистре, Централни регистар депо и клиринг хартија од вредности, Државна ревизорска институција, Републички геодетски завод, Агенција за борбу против корупције, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање, Републички фонд за здравствено осигурање, Републичка дирекција за имовину Републике Србије и Управа за јавне набавке. Међутим дужност одређивања службеника за везу може постојати и код оних државних органа и организација који нису таксативно наведени, уколико такав захтев постави надлежни јавни тужилац. Такође, прописана и је могућност да се привремено премести службеника за везу у Тужилаштво за организовани криминал и Посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције, а све на захтев надлежног јавног тужиоца. Такав премештај може трајати највише три године. На овај начин остварује се могућност ефикасне хоризонталне и вертикалне сарадње репресивних органа са другим државним органима, институцијама, регулаторним и надзорним телима.¹⁴

Иако су новина у законодавству Републике Србије, службеници за везу у многим државама Европске уније као облик међдржавне сарадње егзистирају официри за везу који имају доста сличности. Све до седамдесетих година прошлог века, европске полицијске снаге нису користили официре за везу, као облик међдржавне сарадње. Иако не постоји поуздани показатељ претпоставља се да је први европски официр за везу упућен од стране Француске 1971. године у Вашингтону. То је уједно и период када је све већи број европских држава почиње да упућује официре за везу у другим европским као и у државама за које је процењено да представљају изузетно значајне произвођаче опојних дрога. Тако је на пример Холандија свог првог официра за везу упутила у Бангкок где је већ био постављен шведски полицијски официр као први европски полицајац за везу. Међутим, концепт коришћења официра за везу био је знатно раније јер је 1940. године FBI упутио своје прве официре за везу у Латинској Америци, Лондону и Отави. С друге стране почетак коришћења официра за везу на европском тлу поклопило се са интензивнијим присуством САД у свету у борби против кријумчарења наркотика. У овом периоду официри за везу имали су примарни задатак у супротстављању наркокриминалу, а касније и у борби против организованог криминала и тероризма.¹⁵

¹⁴ Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала и корупције, чл. 20.

¹⁵ Block Ludo: 'Bilateral Police Liaison Officers: Practices and European Policy', *Journal of Contemporary European Research*. Volume 6, Issue 2, pp. 198-199.

На нивоу Европске уније предметна област регулисана је одлуком Савета ЕУ¹⁶ из 2003. године о заједничком коришћењу официра за везе које су у иностранству поставиле државе чланице. Одлуком је дефинисано да је официр за везу представник једне од државе чланице који је постављен у једној или више других држава или међународним организацијама у циљу успостављања и одржавања односа са надлежним телима у тим државама или организацијама у циљу спречавања кривичних дела или вођења истрага. При томе, свака држава је у обавези да обезбеди да њени официри за везу успостављају и одржавају директне контакте са надлежним органима и телима државе домаћина или међународним организацијама у циљу олакшавања и убрзавања размене података првенствено о тешким облицима прекограничног криминала. Идентична ситуација је и када се ради о Еуропољу, где свака национална јединица распоређује бар једног официра за везу у Еуропол, који чине националну канцеларију за везу. Официри за везу задатке примају од својих националних јединица, али су у обавези да размењују информације између Еуропола и националних јединица водећи рачуна о безбедности података. С друге стране на захтев држава чланица, Еуропол је дужан да исте обавести или њихове официре за везу о свакој информацији која се односи на њихове државе као и о евентуалној повезаности са кривичним делима за које је Еуропол надлежан. Из доступних података о официрима за везу можемо уочити да је у протеклим годинама њихов број у сталном порасту на нивоу Европске уније као и њихова заступљеност у другим међународним организацијама. То упућује да су искуства у примени овог алата позитивна што треба очекивати и у случају Републике Србије, али треба бити обазрив и резултате очекивати тек после извесног периода и достизања потпуне координације надлежних државних органа.

Графикон 1 – Тренд европских официра за везу у трећим државама и организацијама¹⁷

¹⁶ Council Decision 2003/170/JHA on the common use of liaison officers posted abroad by the law enforcement agencies of the Member States of 27 February 2003, доступно на: http://eclan.eu/files/attachments/1668/CELEX_32003D0170_EN_TXT.pdf

¹⁷ Europol statistics & Data, доступно на: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/statistics-data>

Ударне групе

Закон прописује могућност оснивања још једног напредног алата за разрешење нарочито сложених питања. У питању су ударне групе оформљене ради остварења заједничког циља, у чији састав улазе стручњаци различитих профила, све у зависности од области траженог деловања. То су *ad hoc* тимови, пошто је „њихов рад и постојање временски ограничено са реализацијом задатака ради којих су оформљене“. Предложеним законским изменама дата је могућност да се у Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштава за сузбијање корупције могу формирати ударне групе. Примарни задатак ударних група су активности на откривању и гоњењу кривичних дела која су предмет рада датих група. Предвиђено је да се образује одлуком Тужиоца, односно одлуком надлежног вишег јавног тужиоца, уз претходно прибављену сагласност Републичког јавног тужиоца, а Одлуком о образовању уређује састав ударне групе, начин рада, задатак, период за који се образује и друга питања од значаја за рад ударне групе. Састав ударне групе чине припадници који су запослени у државним и другим органима, зависно од предмета рада утврђеног одлуком о образовању ударне групе. Они се могу се именовати само уз њихову сагласност и сагласност руководиоца органа из којег се именује запослени, с тим да могу бити потпуно или делимично ослобођени обављања свог редовног посла – на основу споразума надлежног јавног тужиоца и руководиоца у државном и другом органу. Најзад, ударном групом која се образује у Тужилаштву за организовани криминал руководи Тужилац или његов заменик. С друге стране, ударном групом која се образује у посебном одељењу вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције руководи јавни тужилац, руководилац посебног одељења или заменик јавног тужиоца распоређен у посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције.¹⁸

Формулација и одређење ударних група у многостраном подсећа на заједничке истражне тимове који постоје на нивоу ЕУ. Правни оквир постављен у Конвенцији Еуропол је неколико пута био предмет значајних измена и допуна. Европска конвенција из 1995. године којом је основан Еуропол је допуњена са три протокола из 2000, 2002 и 2003. године. Ови протоколи ступили су на снагу тек 2007. године као последица сложеног и дуготрајног процеса ратификације од стране националних парламената свих држава чланица ЕУ. Први протокол из 2000. године¹⁹ значајно проширује надлежност Еуропола у борби против прања новца, омогућавајући Еурополу да спроведе истраге у области прања новца без обзира на то да ли је Еуропол надлежан за испитивање кривичног дела из кога проистичу новчана средства. Други протокол из 2002. године,²⁰ даје могућност службеницима Еуропола да узму учешће у раду заједничких ис-

¹⁸ Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, чл. 21-23.

¹⁹ Council Act of 30 November 2000, drawing up on the basis of Article 43 (1) of the Convention of the Establishment of European Police office (Europol Convention) a Protocol amending Article 2 and the Annex to that Convention, OJ C 358 of 13.12.2000.

²⁰ Council Act of 28 November 2002, drawing up a Protocol amending that Convention, on the establishment of a Europe Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the privileges and immunities of Europol, the members of its organs, the deputy directors and the employees of Europol, OJ C 312 of 16.12.2002.

тражних тимова (*Join Investigation Teams*) оформ-мљених у земљама чланицама и такође даје право Еурополу да захтева од надлежних органа држава чланица да започну истрагу у предметима који су од интереса за Еуропол, чиме се значајно проширују његова овлашћења. На крају Трећи протокол²¹ из 2003. године између осталог, овлашћује Еуропол да под одређеним условима позове експерте трећих држава да учествују у активностима Еуропола, што мора бити пропраћено потписивањем посебног споразума између Еуропола и треће државе са којом се успоставља сарадња.

Концепт заједничких истражних тимова који у многоме подсећа на ударне групе, а полази од уверења да постојеће методе међународне полицијске и правосудне сарадње саме по себи нису довољне за ефикасну борбу против тешких облика прекограничног организованог криминала. Процена је да би група истражитеља радећи заједнички на јасним правним овлашћењима, дужностима и обавезама унапредила напоре у сузбијању организованог криминала. Оно што може представљати дилему из одредаба Нацрта јесте околности у којима се истражни тимови могу формирати. У вези са наведеним можемо претпоставити да се ради о сложеним истрагама код тешких кривичних дела али могу послужити и као ефикасно средство код мањих истрага. С тим у вези многи су случајеви практичних погодности заједничких истражних тимова као што су кривична дела злоупотребе дрога.

На крају напоменимо да ударне групе можемо посматрати као облик сарадње и као једна од начина супротстављања организованом криминалу, као и то да се конкретна активност спроводи узајамном координацијом. Поред тога сарадња се завршава са сваким конкретним случајем што уједно може бити и замерка јер се организовани криминал посматра у ужем обиму а не у целини.

Финансијска форензика

Поред наведених, Нацртом је предвиђена могућност (али не и обавеза) формирање службе финансијске форензике са седиштем у Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштва.²² У складу са претходним дефинисано је да је финансијски форензичар лице које помаже јавном тужиоцу у анализи токова новца и финансијских трансакција ради кривичног гоњења. То указује да се ради о стручном лицу које поседује потребна знања из области финансија, рачуноводства, ревизије, банкарског, берзанског и привредног пословања. Законодавац је у вези финансијских форензичара поред наведених предвидео и додатни услов за њихово ангажовање у виду завршетка специјализоване обуке из области кривичног права које реализује Правосудна академија. Из одредаба Нацрта можемо уочити да је пропуштена прилика да се регулише дилема да ли је поседовање наведених знања довољно за обављање послова финансијске форензике, као и начин доказивања поседовања одређених знања.

²¹ Council Act of 27 November 2003, drawing up, on the basis of Article 43 (1) of the Convention of the Establishment of European Police office (Europol Convention) a Protocol amending that Convention, OJ C 2 of 06.01.2004.

²² Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала и корупције, чл. 19.

С друге стране предвиђено је само да ће начин пријема финансијских форензичара у јавно тужилаштво као и начин провере поседовања знања бити уређено актом Републичког јавног тужиоца. Зато се може поставити питање да ли је неопходно поседовати и знање из неких других области, као што су јавне финансије, буџетско рачуноводство, област осигурања као и знања из области информацио-них технологија, што је од посебног значаја за откривање и доказивање кривичних дела прања новца које се у циљу прикривања различитих кривичних дела ре-ализују на различите начине.

Наведене интенције законодавца можемо правдати и потребом развијања финансијске форензике у Републици Србији и о којој се врло мало зна а која је преко потребна за прикупљање доказа, откривање извршилаца и процесуирања кривичног дела прања новца као и других повезаних кривичних дела. Међутим треба напоменути да се финансијска форензика препознаје и у Стратегији истрага финансијског криминала за период од 2015-2016 године²³ који је уједно и први званични документ у коме је препозната потреба ангажовања финансијских форензичара у јавним тужилаштвима. Њихово ангажовање је од посебног значаја не само за откривање кривичних дела која спадају у домен финансијског криминала, јер ако се узме у обзир чињеница да предметне истраге представљају веома сложен и деликатан задатак, јавни тужиоци нису у појединим случајевима у могућности да самостално и квалитетно реализују одређене истражне радње. У том смислу је и активност финансијских форензичара вишеструка јер би се односила на истраге финансијског пословања у циљу откривања размера криминала, откривања имовинске користи проистекле из кривичних дела или друге имовине која би могла да буде предмет одузимања. То упућује на закључак да би ефикасна финансијска истрага морала бити усмерена искључиво на откривање порекла сумњиве имовине, али и на утврђивање вредности стечене имовине њиховим вршењем, као што је на пример трговина оружјем, дрогом и слично. Новац који се стиче на наведени начин настоји се прикрити „прањем новца“, због чега се често дешава да се приходи стечени у једној држави приказују у другој као легалан приход, а са протоком времена све теже је открити да такав новац потиче од вршења кривичних дела. С друге стране уочава се и стална промена типологије, технике и инструмената прања новца. Тако је према званичним извештајима надлежних државних органа у Републици Србији у протеклој години приметан тренд убацивања новца непознатог и сумњивог порекла у легалне токове из иностранства преко „off shore“ компанија за које се не може доћи до података о стварним власницима, пословне показатеље рада као и сврхе пословања. Овакав новац обично долази у виду зајмова, дивиденди, кредита, оснивачких улога или куповине удела, аванса за пословање, услуга и слично. С друге стране из државе се износи прљав новца или неопорезовани део капитала привредних друштава у виду насталих фиктивних обавеза и услуга при чему се у овом ланцу се користе комбинације токова новца преко физичких и правних лица са легалним и фиктивним пословањем.²⁴

²³ Стратегија истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године, „Службени гласник РС“, бр. 43/2015

²⁴ Видети: Извештај о раду Управе за спречавање прања новца за период од 01.01. 2016 до 31.12.2016. године, стр. 13, доступан на <http://www.apml.gov.rs/cyr35/tdoc/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8.html>, 01.04.2017.

Поред стратегијског приступа одредбама Законика о кривичном поступку предвиђене су одређене одредбе које се односе на финансијску форензику.²⁵ Наиме, одредбама закона одређено је да јавни тужилац може захтевати да надлежни државни орган може захтевати да обави контролу пословања одређених лица ради прикупљања доказа о кривичном делу или имовини прибављеној кривичним делом као и друга обавештења о сумњивим новчаним трансакцијама. Поред наведеног законодавац је дао широк спектар могућности јавном тужиоцу као што су да наложи надлежном орган или организација да привремено обустави исплату (издавање сумњивог новца), вредносних папира или предмета као и да на предлог јавног тужиоца, суд може да донесе решење о привременој обустави извршења одређене новчане трансакције за коју постоји основа за сумњу да представља кривично дело или да је намењена извршењу, односно прикривању кривичног дела или добити остварене кривичним делом. Предметне одредбе Законика представљају солидну основу за примену метода финансијских истрага у сузбијању организованог криминалитета и других облика имовинског криминалитета.

Поред наведених одредби које су из домена националног законодавства неопходно је напоменути да је и на међународном плану предметна тематика препозната као изузетно важна и којој је посвећена посебна пажња. Financial Action Task Force је међудржавна организација чији је примарни задатак унапређење заједничких мера и активности у поступку борбе против прања новца на националном и међународном нивоу. Према препорукама ове организације у вези са применом Међународних стандарда у борби против прања новца надлежни државни органи би требало да имају одговорност за истраге прања новца у оквиру националне политике. Ови органи би требало да обавезно у случајевима који су у вези са тешким кривичним делима у којима је остварена велика имовинска корист да приликом истраживања прања новца спроведу и паралелну финансијску истрагу. Обавезе држава је обезбеде брзо и ефикасно откривање имовине која је или која би могла да буде предмет конфискације за коју постоји сумња да је проистекла из кривичног дела. У циљу достизања наведених препорука, државама се препоручује да користе када је то потребно групе специјализоване за финансијску истрагу. С друге стране узимајући у обзир специфичност оваквих истрага као и чињеницу да је за њихову реализацију потребно поседовање специфичних знања потребно је ангажовати стручна лица економске струке. У појединим ситуацијама потребно је утврдити да ли физичка или правна лица поседују или контролишу рачуне отворене код пословних банака, идентификовати активу, проверити да ли одређено правно лице заиста остварује промет уколико је за то и регистровано.²⁶

У имплементацији концепта финансијске форензике у Републици Србији могу послужити и искуства Велике Британије која је финансијске истражитеље увела у полицијске јединице давне 2005. године, у циљу повећања успешности у откривању криминала, побољша квалитет доказног материјала, смањи број изгубљених

²⁵ Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014, чл. 143-147.

²⁶ О FATF и препорукама ове организације видети на:
<http://www.apml.gov.rs/cyr215/saradnja/%D0%A4%D0%90%D0%A2%D0%A4.html>

парница и друго.²⁷ При томе, посебно се апострофира улога и значај надлежног „старешине“ јединице за финансијске истраге (*senior investigating officer*), чији је главни задатак да се стара о полицијским и криминалистичким радњама, координира са јавним тужиоцем, размени података унутар специјализованог тима и другим оперативним активностима. Када се ради о сложеним кривичним делима, у којима је ангажован већи број истражитеља, старешина одређује у ком правцу ће се истрага кретати. То значи да недостатак квалитетних старешина може утицати на лош квалитет финансијских истрага, негативан исход процеса пред судом, губљење материјалних и људских ресурса, подривање интегритета припадника мистарства унутрашњих послова и смањење поверења у њихов рад.

Обука кадрова

Поред наведених разлика Нацрт закона карактерише и посебна одредба која се односи на обуку носилаца правосудних функција и припадника полиције који су ангажовани на пословима и задацима, а које обухватао актуелни закон. Под појмом обуке обично се подразумева стицање посебних знања и вештина које је временски знатно краће и усмерено је првенствено на стицање конкретних практичних вештина и уско специјализованих теоријских знања.²⁸ У савременим условима потребан је прикладан концепт научно-стручног профилисања кадра за целокупну област безбедности. Адекватна обука кадрова мора се заснивати на квалитетно истраженим образовним потребама и дефинисаним компетенцијама потребним за успешно супротстављање организованом криминалу. Само на тај начин могућа је специјализована борба против организованог криминала односно против све софистицираније деликвентске тактике и технике криминалаца.

Уколико се пође од прогресивног става да је у свакој организованој и правној држави која настоји да изгради модерно демократско друштво, потребан заокружен систем различитог нивоа знања за потребе полиције и других безбедносних структура, као што се полази од премисе да спречавање криминалитета а нарочито организованог представља посебну стручну делатност, произилази и потребан конзистентан систем едукације који ће омогућити стицање потребних научно-стручних сазнања. С друге стране искуства Републике Србије показују да се не сме потцењивати потенцијал деликвентата који врше организовани криминалитет и који су у прошлости проналазили ефикасне начине за продирање у одређене друштвене структуре и успостављање контроле над одређеним сферама друштва.

Закључак

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције донет је 2016. године по хитном поступку због испуњења међународних обавеза Републике Србије преузетих у процесу придружива-

²⁷ Gottschalk, P., Surrey, F.: *Investigating financial crime, Investigation and Prevention of Financial Crime: Knowledge Management, Intelligence Strategy and Executive Leadership*, 2010, pp. 125-151.

²⁸ Милосављевић Б.: *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 549.

ња Европској унији, али и због евидентних потреба наше правосудне праксе. Наиме, очигледно имајући у виду досадашње резултате борбе организованог криминала, тероризма и корупције у кривичној процедури коју већ неколико година одликује тужилачко-полицијски тип истраге, предлагач Закона је био мишљења да „постојећи унутрашњи правни оквир не прописује адекватне механизме за повезивање широког круга државних органа и концентрације стручног знања које би, у зависности од сваког конкретног предмета, јавном тужиоцу, као надлежном органу чије је основно право и дужност гоњење учинилаца кривичних дела, пружало јаку потпору, не само за спровођење истраге, односно прикупљање материјала за подизање оптужног акта, већ и даље током судског поступка, све до правоснажног окончања“.

Неспорно је да у разлоге за доношење Закона, поред већ поменутих, спадају и обавезе које су за нашег законодавца проистекле како из домаћег, тако и из међународног права. У првом реду реч је о обавезама које индиректно потичу из Националне стратегије за борбу корупције за период од 2013. до 2018. године и Стратегије истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године, али и из међународних уговора које је наша земља у последње три деценије потписала и ратификовала. Најзад, један од разлога за доношење Закона свакако је била и потреба усаглашавања наше легислативе Препоруком о истовременим истрагама Савета Европе из 2002. године, односно са 40 нових ревидираних препорука организације ФАТФ.

Иако се за Закон, који има укупно 33 члана, не може рећи да спада у обимнија законска акта, његов обим је знатно шири од обима тренутно важећег Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела. Ово је, између осталог, последица раздвајања специјализованих државних органа за сузбијању организованог криминала и тероризма од специјализованих државних органа за сузбијање корупције, али и решавања неких системских питања у вези са тим. Конкретније посматрано, реч је о законском нормирању службе финансијске форензике, ударних група и официра за везу.

Литература

[1] Block Ludo: Bilateral Police Liaison Officers: Practices and European Policy', *Journal of Contemporary European Research*, Volume 6, Issue 2.

[2] Грубач М.: Законик о кривичном поступку и посебне одредбе о поступку за дела организованог криминалитета, *Практична примена новог југословенског Законика о кривичном поступку*, Београд, 2002.

[3] Gottschalk, P., Surrey, F.: Investigating financial crime, *Investigation and Prevention of Financial Crime: Knowledge Management, Intelligence Strategy and Executive Leadership*, 2010.

[4] Извештај о раду Управе за спречавање прања новца за период од 01.01. 2016 до 31.12.2016. године, стр. 13, доступан на <http://www.apml.gov.rs/cyr35/tdoc/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8.html>

[5] Милосављевић Б.: *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 549.

[6] *Нацрта Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала*, доступан је на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

[7] Националне стратегије за борбу корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године „Службени гласник РС”, број 57/13.

[8] Стратегије истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године „Службени гласник РС”, број 43/15.

[9] Стратегија истрага финансијског криминала за период од 2015 до 2016. године, „Службени гласник РС“, бр. 43/2015.

[10] Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала „Службени гласник РС”, број 42/02, 27/03, 39/03, 60/03, 67/03, 29/04, 58/04, 45/05 61/05, 72/09, 72/11, 101/11 и 32/13.

[11] Закон о потврђивању конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола „Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 6/01 и „Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, број 11/05.

[12] Закон о ратификацији конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 14/90.

[13] Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији „Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 2/02, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, број 18/05

[14] Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

[15] Закон о потврђивању конвенције Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма „Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 19/09.

[16] Закон о ратификацији конвенције УН против корупције, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, број 12/05.

[17] Council Decision 2003/170/JHA on the common use of liaison officers posted abroad by the law enforcement agencies of the Member States of 27 February 2003, доступно на: http://eclan.eu/files/attachments/1668/CELEX_32003D0170_EN_TXT.pdf

[18] Council Act of 30 November 2000, drawing up on the basis of Article 43 (1) of the *Convention of the Establishment of European Police office* (Europol Convention) a Protocol amending Article 2 and the Annex to that Convention, OJ C 358 of 13.12.2000.

[19] Council Act of 28 November 2002, drawing up a Protocol amending that Convention, on the establishment of a Europe Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the privileges and immunities of Europol, the members of its organs, the deputy directors and the employees of Europol, OJ C 312 of 16.12.2002.

[20] Council Act of 27 November 2003, drawing up, on the basis of Article 43 (1) of the *Convention of the Establishment of European Police office* (Europol Convention) a Protocol amending that Convention, OJ C 2 of 06.01.2004.

[21] Шкулић М.: *Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Службени гласник, Београд, 2015.